

การพยาบาล อนามัยชุมชน

นโยบายและทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.นพวรรณ เปี้ยชื่อ
บรรณาธิการ

การพยาบาลอนามัยชุมชน : นโยบายและ

WY106 m492 2565 ๑.1

Barcode *10053505*

ห้องสมุดวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์

Community
Health
Nursing:
Policy and
Theory
to Practice

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	VI
สารบัญ	VII-XIV
สารบัญภาพ	XV
สารบัญตาราง	XVI
บทที่ 1 การสาธารณสุขไทยและนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ	1
1.1 สถานการณ์สุขภาพ	3
1.2 วิวัฒนาการของการสาธารณสุขไทย	4
1.3 ปัจจัยกำหนดสุขภาพ	8
1.4 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	9
1.5 นโยบายสาธารณะ	11
1.6 ระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ	14
สรุป	17
บทที่ 2 สถานการณ์ปัญหาสาธารณสุขและแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ	21
2.1 แนวคิด ความสำคัญ และวิวัฒนาการของแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ	23
2.1.1 ระยะที่ 1 การพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)	25
2.1.2 ระยะที่ 2 แผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)	25
2.1.3 ระยะที่ 3 แผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ถึงฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)	27
2.1.4 สรุปวิวัฒนาการของแผนพัฒนาสุขภาพ	30
2.2 สถานการณ์ที่มีผลต่อการพัฒนาสุขภาพที่สำคัญในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 12	31
2.2.1 สถานการณ์ระดับโลก	31
2.2.2 สถานการณ์ระดับภูมิภาค	34
2.2.3 สถานการณ์ระดับประเทศ	34
2.2.4 สรุปสถานการณ์และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสุขภาพ	40

2.3	สาระสำคัญและแนวทางการแก้ไขปัญหาตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 12	41
2.3.1	หลักการ	41
2.3.2	ยุทธศาสตร์การพัฒนา	41
2.3.3	แนวทางการพัฒนาและตัวชี้วัดตามยุทธศาสตร์ 4 ด้าน	42
2.3.3.1	ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างเสริมสุขภาพคนไทยเชิงรุก	42
2.3.3.2	ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระบบบริการสุขภาพเพื่อสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ	46
2.3.3.3	ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาและสร้างกลไกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกำลังคนด้านสุขภาพ	48
2.3.3.4	ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งในการอภิบาลระบบสุขภาพ	49
	สรุป	52
	ภาคผนวก 1	56
	ภาคผนวก 2	58
บทที่ 3	กลวิธีและนวัตกรรมในงานสาธารณสุขชุมชน	61
3.1	กลวิธีการสาธารณสุขมูลฐาน	64
3.1.1	การสาธารณสุขมูลฐาน	64
3.1.2	ความหมาย	64
3.1.3	แนวคิดของงานสาธารณสุขมูลฐาน	66
3.1.4	หลักการของงานสาธารณสุขมูลฐาน	67
3.1.5	การดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน	69
3.1.6	การประเมินผลการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน	71
3.1.7	บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในงานสาธารณสุขมูลฐาน	80
3.1.8	อสม. นักจัดการสุขภาพชุมชน	81
3.1.9	บทบาทหน้าที่ของพยาบาลชุมชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน	81
3.2	กลวิธีเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน	82
3.2.1	ความหมาย	82
3.2.2	แนวคิดและหลักการของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน	83
3.2.3	กลวิธีในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน	83

	หน้า
3.3 กลวิธีเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง	87
3.3.1 ความหมาย	87
3.3.2 หลักการแนวคิดสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง	88
3.3.3 กระบวนการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง	88
3.4 กลวิธีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	90
3.4.1 ความหมาย	91
3.4.2 หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	91
3.4.3 แนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	92
3.5 นวัตกรรมในงานสาธารณสุข	93
3.5.1 ความหมาย	93
3.5.2 แนวคิดและหลักการนวัตกรรมทางสาธารณสุข	94
สรุป	95
บทที่ 4 พยาบาลชุมชนกับการดูแลสุขภาพพระดัตถ์ปฐมภูมิ	99
4.1 วิวัฒนาการของการพยาบาลชุมชน	101
4.2 ลักษณะงานของพยาบาลชุมชน	102
4.3 บทบาทของพยาบาลชุมชน	104
4.4 หน้าที่ของพยาบาลชุมชน	106
4.5 การดูแลสุขภาพพระดัตถ์ปฐมภูมิ	106
4.6 การจัดบริการในรูปแบบเครือข่ายบริการปฐมภูมิ	108
สรุป	110
บทที่ 5 กระบวนการพยาบาลในงานอนามัยชุมชน: การประเมินภาวะสุขภาพชุมชน วินิจฉัยปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	113
5.1 กระบวนการพยาบาลในงานอนามัยชุมชน	116
5.2 การประเมินภาวะสุขภาพชุมชน	118
5.2.1 การศึกษาข้อมูลชุมชน	119
5.2.2 การสำรวจและเก็บข้อมูลชุมชน	120
5.2.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพชุมชน	126
5.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	131

	หน้า
5.3 การวินิจฉัยปัญหาสุขภาพชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญ	134
5.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล	134
5.3.2 การวินิจฉัยภาวะสุขภาพ/ระบุปัญหาสุขภาพชุมชน	134
5.3.3 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	134
5.3.4 การวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยสาเหตุ	144
5.4 การวางแผนดำเนินการ	145
5.4.1 กระบวนการ Appreciation Influence Control (AIC)	145
สรุป	150
บทที่ 6 กระบวนการพยาบาลในงานอนามัยชุมชน: การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	153
6.1 การวางแผนโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	156
6.1.1 หลักสำคัญของการวางแผนโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	156
6.1.2 กระบวนการในการวางแผนโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	157
6.2 การดำเนินงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	165
6.2.1 การดำเนินงานหรือการปฏิบัติงาน	165
6.2.2 หลักการของการดำเนินงานโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	165
6.3 การประเมินผลโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน	166
6.3.1 การประเมินผล	166
6.3.2 หลักการของการประเมินผล	166
6.3.3 องค์ประกอบของการประเมินผล	166
6.3.4 ประเภทของการประเมินผลโครงการ	167
6.3.5 ประโยชน์ของการประเมินผล	167
6.3.6 ประเด็นสำคัญในการประเมินผลโครงการ	168
สรุป	171
ตัวอย่างการเขียนโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชนและการประเมินผล	173

	หน้า
บทที่ 7 การอนามัยครอบครัว	183
7.1 แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานอนามัยครอบครัว	185
7.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม	186
7.1.2 หน้าที่ครอบครัว	187
7.1.3 แนวคิดการดูแลสุขภาพที่บ้าน	188
7.2 หลักการอนามัยครอบครัว	189
7.3 ประโยชน์ของการอนามัยครอบครัว	193
7.3.1 ผู้ป่วยและครอบครัว	193
7.3.2 ประชาชนทั่วไป	193
7.3.3 พยาบาล	193
7.4 บทบาทหน้าที่ของพยาบาลในงานอนามัยครอบครัว	194
7.5 หลักการและขั้นตอนการดูแลสุขภาพผู้ป่วยและครอบครัวที่บ้าน	195
7.5.1 ขั้นตอนการดูแลสุขภาพผู้ป่วยและครอบครัวที่บ้าน	196
7.5.2 การประเมินผลการดูแลสุขภาพที่บ้าน	198
7.5.3 การดูแลสุขภาพที่บ้านในกลุ่มเป้าหมาย	199
7.5.4 กรณีตัวอย่างนามสมมติ	199
สรุป	210
บทที่ 8 การอนามัยโรงเรียน	215
8.1 ความสำคัญของการอนามัยโรงเรียน	218
8.2 วิวัฒนาการของการอนามัยโรงเรียน	218
8.2.1 ความเป็นมาของงานอนามัยโรงเรียน	218
8.2.2 ความเป็นมาของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	220
8.3 แนวคิดของงานอนามัยโรงเรียนและโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	222
8.3.1 นิยามของงานอนามัยโรงเรียนและโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	222
8.3.2 แนวคิดของงานอนามัยโรงเรียนและโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	223
8.3.3 องค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	224
8.3.4 การดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	227
8.4 การบริการอนามัยโรงเรียน	231
8.4.1 การบริการด้านสุขภาพ	231
8.4.2 การบริการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	255
8.4.3 การบริการด้านการศึกษาหรือการสอนสุขศึกษา	263
8.4.4 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน	265

	หน้า
สรุป	270
ภาคผนวก	273
บทที่ 9 พยาบาลชุมชนในงานอาชีวอนามัย	287
9.1 ความหมายของงานอาชีวอนามัย	289
9.2 ปัญหาและโรคที่พบบ่อยในการประกอบอาชีพ	290
9.2.1 โรคทั่วไป	290
9.2.2 โรคที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน	290
9.2.3 โรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพ	290
9.3 ปัจจัยเสี่ยงคุกคามก่ออันตรายในการประกอบอาชีพ	291
9.3.1 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	291
9.3.2 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางด้านสารเคมี	296
9.3.3 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางชีวภาพ	300
9.3.4 อันตรายจากสภาพแวดล้อมทางการยศาสตร์	301
9.4 หลักการป้องกันและควบคุมอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในการประกอบอาชีพ	302
9.5 บทบาทหน้าที่ของพยาบาลชุมชนในงานอาชีวอนามัย	303
9.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานบริการพยาบาลอาชีวอนามัย	305
สรุป	306
บทที่ 10 การอนามัยสิ่งแวดล้อม: การจัดการสุขาภิบาลอาหารและการปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่มที่ใช้	309
10.1 แนวคิดและหลักการทำงานของอนามัยสิ่งแวดล้อม	311
10.2 การจัดการสุขาภิบาลอาหาร	314
10.2.1 แนวคิดและหลักการของสุขาภิบาลอาหาร	314
10.2.2 อันตรายและโรคที่เกิดจากอาหารเป็นสื่อ	314
10.2.3 เกณฑ์การควบคุมอาหารให้สะอาดตามหลักสุขาภิบาลอาหาร	318
10.3 การปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่มที่ใช้	327
10.3.1 ความสำคัญของน้ำและแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค	327
10.3.2 คุณลักษณะของน้ำและมาตรฐานคุณภาพน้ำ	329
10.3.3 วิธีการปรับปรุงคุณภาพน้ำ	330
สรุป	333

	หน้า
บทที่ 11 การอนามัยสิ่งแวดล้อม: การกำจัดของเสีย การควบคุมและกำจัด แมลงและสัตว์นำโรค การจัดการแก้ไขเหตุรำคาญและมลพิษ	337
11.1 การอนามัยสิ่งแวดล้อม	339
11.2 การกำจัดของเสีย	340
11.2.1 การบำบัดน้ำเสีย	340
11.2.2 การจัดการขยะมูลฝอย	347
11.2.3 การจัดการสิ่งปฏิกูล	353
11.3 การควบคุมแมลงและสัตว์นำโรค	356
11.3.1 ความหมายและความสำคัญ	356
11.3.2 วิธีการควบคุมและกำจัด	356
11.4 การจัดการเหตุรำคาญและมลพิษ	361
11.4.1 ความหมายของเหตุรำคาญ	361
11.4.2 ประเภทและการควบคุมเหตุรำคาญ	362
11.5 บทบาทของพยาบาลชุมชนในงานอนามัยสิ่งแวดล้อม สรุป	366 367
บทที่ 12 พยาบาลชุมชนกับงานสุขภาพจิต	371
12.1 สุขภาพจิต	374
12.1.1 ปัญหาสุขภาพจิต ความผิดปกติทางจิต หรือโรคทางจิตเวช	374
12.1.2 ผลกระทบของการเจ็บป่วยทางจิต	375
12.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดปัญหาสุขภาพจิตหรือความผิดปกติทางจิต	376
12.3 ความผิดปกติทางจิตที่พบบ่อยในชุมชน	377
12.3.1 โรคจิตเภท	377
12.3.2 โรคซึมเศร้า	381
12.3.3 โรคอารมณ์แปรปรวนสองขั้ว	384
12.3.4 โรคสมองเสื่อม	386
12.4 บทบาทของพยาบาลชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพจิตและป้องกัน ปัญหาสุขภาพจิต	390
12.4.1 การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตระดับปฐมภูมิ	392
12.4.2 การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตระดับทุติยภูมิ	395
12.4.3 การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตระดับตติยภูมิ	401
สรุป	406

	หน้า
บทที่ 13 ประเด็นปัญหาทางกฎหมายและจริยธรรมในการพยาบาลชุมชน	413
13.1 ความหมายและความสำคัญของจริยธรรมและกฎหมาย ในการพยาบาลชุมชน	415
13.1.1 ความสำคัญของจริยธรรมและกฎหมาย	416
13.2 หลักจริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวกับการพยาบาลชุมชน	417
13.2.1 หลักจริยธรรมและแนวคิดจริยธรรมที่เกี่ยวกับการพยาบาลชุมชน	417
13.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวกับการพยาบาลชุมชน	419
13.2.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับขอบเขตการปฏิบัติการพยาบาล	420
13.2.2.2 กฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาการประพฤติ ผิดจริยธรรมแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์	423
13.3 ประเด็นปัญหาทางกฎหมายและจริยธรรมในการพยาบาลชุมชน	427
13.3.1 มีการกระทำ	427
13.3.2 มีการกระทำโดยเจตนา ประมาท หรือไม่เจตนา	427
13.3.3 มีกฎหมายระบุว่าเป็นความผิดและมีบทลงโทษ	428
13.3.4 คดียังไม่ขาดอายุความ	429
13.3.5 กรณีความรับผิดชอบทางการพยาบาลชุมชน	429
สรุป	433
ดัชนีภาษาอังกฤษ	437
ดัชนีภาษาไทย	447
ประวัติผู้เขียน	459